



“ได้ดื่มจากน้ำให้รักษาน้ำ ได้กินจากป่าให้รักษาป่า”: แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับ กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ*

คนภูมิ รตินที**

ชัยรัตน์ พลมุข***

Received: 4 October 2022

Revised: 10 March 2023

Accepted: 3 August 2023

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอที่ปรากฏในตัวบทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ จำนวน 30 เรื่อง ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2529 - พ.ศ. 2559 ผลการศึกษาพบว่าสารคดีกลุ่มดังกล่าวนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม 3 แนวคิด ได้แก่ 1) แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอกับธรรมชาติที่นำเสนอให้เห็นวิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอที่ผูกพันใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม 2) แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นว่าการพิจารณาประเด็นสิ่งแวดล้อมไม่สามารถแยกขาดจากการเข้าใจความเชื่อและวิถีปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ และ 3) แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชนที่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอเพื่อเข้าถึงแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งนี้ กลวิธีสำคัญที่ใช้ในการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวได้แก่ การเลือกสรรเนื้อหาที่แสดงวิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอในด้านต่างๆ การอ้างอิงวรรณกรรมมุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์ การเปรียบเทียบมุมมองผู้เล่าเรื่องทั้งจากมุมมองของกลุ่มชาติพันธุ์กับคนนอกพื้นที่และการใช้ภาพพจน์โวหารเพื่อนำเสนอความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่นำเสนอผ่านเนื้อหาและเรื่องเล่าต่างๆ นั้น แสดงให้เห็นคุณค่าของวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศในด้านการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ;
แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์
กับสิ่งแวดล้อม;
สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์
ปกาเกอญอ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “วิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอในงานเขียนประเภทสารคดี: กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม”

** นิสิตระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ติดต่อได้ที่: klimsakul@gmail.com

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ติดต่อได้ที่: chairat.p@chula.ac.th



**“Conserve Water for What You Drink Comes from
the River, Conserve the Forest for What You Eat
Comes from the Wood”: The Concepts of Ethnicity
and Environment in Non-Fiction Writings
about Pgaz K'nyau Ethnic Groups***

Received: 4 October 2022

Revised: 10 March 2023

Accepted: 3 August 2023

Kanapum Ratinathi^{**}

Chairat Polmuk^{***}

This article examines the concepts of ethnicity and environment in 30 non-fiction writings about Pgaz K'nyau ethnic groups published between 1986-2016. It is found that these writings convey three significant concepts concerning ethnicity and environment in three significant ways, namely: the relationship between the Pgaz K'nyau ethnic groups and nature that demonstrates an intimate connection between Pgaz K'nyau's ways of life and natural environment; the cultural aspect of conservation that reveals the importance of taking into account beliefs and practices of the ethnic groups; and the notion of human rights that reflects the struggles of the Pgaz K'nyau ethnic groups for their rightful access to natural resources. To convey these concepts, the authors deploy various literary devices, namely: selective portrayals of different aspects of Pgaz K'nyau's ways of life; references to oral literature of the ethnic group; comparison of insider's and outsider's perspectives; and uses of figures of speech to depict the profound relationship between the ethnic groups and nature. The concepts and literary techniques presented through various contents and narratives demonstrate the value of ecocriticism in raising awareness about the environment through ethnic narratives.

Research Article

Abstract

Keywords

Pgaz K'nyau ethnic groups;
concepts of ethnicity
and environment;
non-fiction writings about
Pgaz K'nyau ethnic groups

* This paper is a part of the first author's thesis entitled “Pgaz K'nyau's ways of life in non-fiction writings: Literary techniques and the Presentation of Concepts of Ethnicity and Environment” Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

** Master's student, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, e-mail: klimsakul@gmail.com

*** Assistant Professor, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, e-mail: chairat.p@chula.ac.th

1. บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ “ปกาเกอญอ” (Pgaz K'Nyau) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าชาวไทยภูเขา “กลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ” (Sgaw-Karen) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีหลักฐานการอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน โดยเอกสารบางชิ้นระบุว่าชาวปกาเกอญอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาจากการอพยพย้ายถิ่นฐานจากเขตภูเขาในทางตอนเหนือของประเทศไทยมาเรื่อยๆ และมาอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำอิรวดี ลุ่มแม่น้ำสาละวิน บ้างก็ข้ามมาปักหลักในดินแดนประเทศไทย เพียงแต่ไม่มีหลักฐานที่จะระบุได้ชัดว่าเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อใด หากแต่มีการสันนิษฐานว่าชาวปกาเกอญออาจเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยาครั้งสงครามระหว่างไทยกับพม่าหรือเข้ามาอยู่ในดินแดนล้านนา ก่อนชาวโยนก (กรณีการ พรมเสาร์ และเบญจา ศิลารักษ์, 2542, น. 18-19) ทั้งนี้ ชาวปกาเกอญอได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชนที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและสอดคล้องกับธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากวิถีการผลิตดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกกันว่า “ไร่หมุนเวียน” หรือ “กี” (Quv) ซึ่งเป็นรูปแบบการทำเกษตรกรรมรูปแบบหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน นอกจากนี้ยังเป็นการทำเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของคน สัตว์ และป่า ทำให้ป่ากลับคืนฟื้นมาได้ สัตว์ป่าอยู่รอดปลอดภัย ขยายพันธุ์ และเป็นระบบเกษตรกรรมที่ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ปัจจุบันนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ นิเวศวิทยา และมานุษยวิทยาต่างก็ยอมรับความสำคัญเชิงนิเวศของระบบเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนดังกล่าว (สมาคมปกาเกอญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562, น. 21) ดังนั้น วิถีการผลิตและจัดการทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวจึงเป็นจุดเด่นสำคัญของการดำรงอยู่ของชาวปกาเกอญออันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกาเกอญอกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด

อย่างไรก็ตาม ภาพและวาทกรรมการทำลายป่าของชาวปกาเกอญอยังถูกนำเสนอให้เห็นในสื่อต่างๆ รวมถึงความเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น กรณีอุ้มหายและฆาตกรรมบิลลี่ (นายพอลละจี รักจงเจริญ) นักสิทธิมนุษยชนชาวปกาเกอญอที่อาศัยอยู่ในบริเวณหมู่บ้านโป่งลึก-บางกลอย จังหวัดเพชรบุรี ใน พ.ศ. 2562 การชุมนุมของกลุ่มภาคี Save บางกลอย พร้อมด้วยชาวบ้านบางกลอย อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเรียกร้องให้พัฒนาและฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของชาวปกาเกอญอในพื้นที่บ้านบางกลอย อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี ให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องและไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2564

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ จากการสำรวจของผู้วิจัยใน พ.ศ. 2565 พบว่างานวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอมีจำนวนมากกว่า 200 ชิ้นที่นำเสนอ มุมมองเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวในมิติที่หลากหลาย เช่น การศึกษาวัยรุ่นชาติพันธุ์ชายขอบกับการปรับตัวในเมืองเชียงใหม่: กรณีศึกษาวัยรุ่นปกาเกอญอ ของจุไรพร จิตพิทักษ์ (2553) ที่ชี้ให้เห็นว่าวัยรุ่นชาวปกาเกอญอมียุทธศาสตร์ในการปรับตัว ตลอดจนสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสังคมเมืองกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง อย่างไรก็ตาม การศึกษา สิทธิของชุมชนชาวกะเหรี่ยง (ปกาเกอญอ) กับการดำเนินเขตวัฒนธรรมพิเศษ ไร่หมุนเวียนในพื้นที่ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทกรณีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าภาคเหนือ ของไพสิฐ พาณิษฐ์กุล และคณะ (2560) ที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการทำไร่หมุนเวียนที่มีผลต่อวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นประเด็นการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่สัมพันธ์กับข้อจำกัดและผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะด้านกฎหมายและนโยบายจากภาครัฐ

ในส่วนของวรรณกรรมไทยร่วมสมัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอนั้นมีอยู่จำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ “งานเขียนประเภทสารคดี” ที่มีจำนวนมากถึง 30 เล่ม โดยสารคดีกลุ่มดังกล่าวได้ถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นถึงวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมของชาวปกาเกอญอที่มีความสัมพันธ์กับป่าและธรรมชาติรอบตัวอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งวิถีดังกล่าวกลายเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ เช่น การแต่งกาย ชาวปกาเกอญอสร้างสรรค์ลายของผ้าตามลวดลายจากธรรมชาติรอบตัว ได้แก่ แม่น้ำ ลำธาร ดอกไม้ สัตว์ป่า ใบไม้ ไผ่หมุนเวียน หรือพิธีกรรมแรกเกิดอย่าง “เดปอญ” ที่ชาวปกาเกอญอทุกคนต้องนำสายสะดือหรือสายรกมาผูกกับต้นไม้ใหญ่ในหมู่บ้านและห้ามทำลายหรือตัดถอนต้นไม้ที่นั้นเด็ดขาด เป็นต้น

จากการศึกษาสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอทั้ง 30 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่าสารคดีกลุ่มดังกล่าวได้นำเสนอแนวคิดหนึ่งที่มีความโดดเด่น นั่นคือแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เน้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีคิด จักรวาลวิทยา และการจัดระบบจำแนกแยกแยะธรรมชาติแวดล้อมของมนุษย์แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมดล้วนให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมและวัฒนธรรมควบคู่กันไป (ยศ สันตสมบัติ, 2547, น. 2) ในทางวรรณคดีศึกษา แนวคิดดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาวรรณกรรมผ่านแนวคิดนิเวศวิจารณ์ในศตวรรษที่ 21 อีกด้วย กล่าวคือเป็น การศึกษาที่มุ่งให้ความสนใจศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรม โดยใช้ความรู้เชิงนิเวศวิทยาและแนวคิด สิ่งแวดล้อมนิยามมาเป็นฐานในการศึกษา (ธัญญา สังขพัฒน์านนท์, 2556, น. 40) ทั้งนี้ การศึกษาผ่านแนวคิด ดังกล่าวนั้นไม่ใช่เป็นเพียงการตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีอยู่จริงของธรรมชาติหรือพิจารณาธรรมชาติในฐานะ สิ่งประกอบสร้างโดยมนุษย์เท่านั้น หากศึกษา วิพากษ์ และเชื่อมโยงให้ภาพเหล่านั้นเข้ากับบริบททางสิ่งแวดล้อมจริง ประกอบกับการผสมผสานศาสตร์และสาขาอื่นๆ ในการช่วยอธิบายและตีความชุดความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (พชรวรรณ บุญพร้อมกุล, 2562, น. 397) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวรรณคดีผ่านแนวคิดนิเวศวิจารณ์ จึงเป็นส่วนช่วยแสดงให้เห็นนัยสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับมิติทางวัฒนธรรมของ มนุษย์ได้อีกด้วย สำหรับสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอมีการนำเสนอเนื้อหา ตลอดจนสะท้อนเรื่องราว ระหว่างธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างมีนัยที่น่าสนใจ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีผู้ศึกษาสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอและ แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยอย่างเฉพาะเจาะจง งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่ม ชาติพันธุ์ปกาเกอญอโดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาทางสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา หรือสถาปัตยกรรม เช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง *ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกาเกอญอ* ของวินัย บุญลือ (2545) วิทยานิพนธ์เรื่อง *บ้านเรือนชาวเขากะเหรี่ยงปกาเกอญอ: ความยั่งยืนและการปรับตัวภายใต้สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมไร่หมุนเวียน* ของอัครพงศ์ อนุพันธ์พงศ์ (2550) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ประเภทวรรณกรรมเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ได้แก่ บทความเรื่อง *ภาพเสนอและ อุดมการณ์สิ่งแวดล้อมของชาติพันธุ์ปกาเกอญอในวรรณกรรมเยาวชนของมาลา คำจันทร์* ของสุนทร คำยอด (2558) ที่มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมกับภาพเสนอของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอใน วรรณกรรมเยาวชนของมาลา คำจันทร์ โดยใช้กรอบคิดเรื่องอุดมการณ์ทางสิ่งแวดล้อมและแนวคิดเรื่องภาพเสนอ แนวประกอบสร้างเป็นหลักในการศึกษา

ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่ม ชาติพันธุ์ปกาเกอญอ โดยมุ่งพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอของผู้เขียนสารคดีกลุ่มดังกล่าว

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ

3. สมมติฐานการวิจัย

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในหลากหลายมิติ เช่น แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับวิถีทางวัฒนธรรม และแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน

4. ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่ม โดยเริ่มครั้งแรกใน พ.ศ. 2529 จนถึง พ.ศ. 2559 รวมทั้งสิ้น 30 เรื่อง ผู้วิจัยแบ่งงานเขียนเหล่านี้ออกเป็น 4 แนวเรื่อง ได้แก่

4.1 แนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวนี้มีลักษณะสำคัญกล่าวคือ ผู้เขียนสืบทอดขนบการนำเสนอเรื่องราวการท่องเที่ยวแบบ “ผจญไพร” ตลอดจนนำเสนอบริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ทั้งนี้ เนื้อหาในแนวเรื่องดังกล่าวเน้นการถ่ายทอดเรื่องราวของสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอทั้งในอดีตและปัจจุบัน สารคดีในกลุ่มดังกล่าวมีอยู่จำนวน 12 เรื่อง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว

ชื่อเรื่อง	ผู้เขียน	ปีที่พิมพ์
1. จากป่าโปร่งถึงดงดิบ	วิธนา บุญยัง	พ.ศ. 2529
2. เพื่อนเก่าและเหล่าป่า	วิธนา บุญยัง	พ.ศ. 2537
3. ป่าแดงและดงดิบ	ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์	พ.ศ. 2538
4. สิบห้าวันในป่ากะเหรี่ยง	ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์	พ.ศ. 2545
5. ย่ำไปในไพรเถื่อน	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2547
6. ผีโป่งที่ทุ่งกินเจ้า	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2548
7. เสียงเพรียกจากบังคะยู	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2548

ชื่อเรื่อง	ผู้เขียน	ปีที่พิมพ์
8. แดดร่มลมโซย	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2548
9. คำคืนในเหมืองร้าง	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2549
10. รอยเท้าบนภูเขา	ธเนศ งามสม	พ.ศ. 2552
11. บุกป่าแก่งกระจาน	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2554
12. ทะลุป่ากฤษณะ	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2554

4.2 แนวเรื่องแบบวิชาการ

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องแบบวิชาการ ผู้เขียนเน้นนำเสนอประเด็นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยค้นคว้าและอ้างอิงตามหลักวิชาการ ตลอดจนมีการสอดแทรกเกร็ดความรู้ วรรณกรรมมุขปาฐะ หรือมุขตลกที่สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่านด้วย สารคดีในกลุ่มดังกล่าวมีอยู่จำนวน 6 เรื่อง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องแบบวิชาการ

ชื่อเรื่อง	ผู้เขียน	ปีที่พิมพ์
1. เมล็ดพืชสีเขียว ปรายไฟแห่งโบไม	คีน งามเติม	พ.ศ. 2539
2. ชีวิตข้า - ปกากะญอ	บือพอ	พ.ศ. 2540
3. คนภูเขา ชาวกะเหรี่ยง	สังคีต จันทะโพธิ์	พ.ศ. 2542
4. กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2552
5. สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก	บุหลัน รันดี	พ.ศ. 2554
6. เพลง ดนตรี ชีวิต คนภูเขา	สุวิษานนท์ รัตนภิรม	พ.ศ. 2559

4.3 แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวจากประสบการณ์ของบุคคลที่เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งนี้ เนื้อหาดังกล่าวผู้เขียนได้ถ่ายทอดทัศนคติ มุมมอง ความรู้สึกนึกคิดของผู้เล่าประกอบไปกับเรื่องด้วย สารคดีในกลุ่มดังกล่าวมีอยู่จำนวน 9 เรื่อง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์

ชื่อเรื่อง	ผู้เขียน	ปีที่พิมพ์
1. สัญจรสู่ศาลาวัน-ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร ตำนานแห่งขุนเขา	คีน ญางเดิม	พ.ศ. 2537
2. สวนของคนขี้เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา	สุวิษานนท์ รัตนภิรมล	พ.ศ. 2544
3. เอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจ	สุวิษานนท์ รัตนภิรมล	พ.ศ. 2547
4. ไต้เงาภูเขา	หุ้ยน้ำ หุ่นหลวง	พ.ศ. 2547
5. เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก	หุ้ยน้ำ หุ่นหลวง	พ.ศ. 2547
6. หลังม่านต้นไม้	วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง	พ.ศ. 2548
7. คนกลางแจ้ง	หุ้ยน้ำ หุ่นหลวง	พ.ศ. 2550
8. แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา	วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง	พ.ศ. 2554
9. เด็กชายกับนกเงือก ความงาม ความหวัง เผ่าชนคนเดินทาง	ภู เชียงดาว	พ.ศ. 2554

4.4 แนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวชีวิตบุคคลผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ โดยเป็นทั้งคนในและนอกกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ เรื่องราวดังกล่าวแสดงให้เห็นมุมมอง บุคลิกภาพ ทัศนคติของผู้ที่ถูกกล่าวถึงในการอยู่ร่วมกับป่าซึ่งถ่ายทอดสู่ผู้เขียนโดยตรง

ตารางที่ 4

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล

ชื่อเรื่อง	ผู้เขียน	ปีที่พิมพ์
1. คนในเงา อำลา...เด็กหญิงต้นข้าว ยอดตระป้า	สุวิษานนท์ รัตนภิรมล	พ.ศ. 2547
2. จอห์น โอโดเฮา ในสวนของคนขี้เกียจ	สุวิษานนท์ รัตนภิรมล	พ.ศ. 2554
3. พระเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา	สุวิษานนท์ รัตนภิรมล	พ.ศ. 2559

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจแนวคิดและกลวิธีการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในงานเขียนประเภทสารคดี
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมและชาติพันธุ์

6. ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอกับ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม และ 3. แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน โดยจะอภิปรายตามลำดับดังต่อไปนี้

6.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงภาพวิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกมิติอย่างแนบแน่น ดังนี้

6.1.1 ชาวปกาเกอญอมีวิถีความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิถีความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวปกาเกอญอนั้นถือเป็นหัวใจสำคัญที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวและแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้เขียนบรรยายวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอเมื่อครั้งได้เข้าไปท่องเที่ยวหรือได้มีโอกาสเข้าไปอยู่ร่วมกับชาวปกาเกอญอในพื้นที่ต่างๆ โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงความใกล้ชิดและผูกพันกับบริบททางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแนบแน่น นับตั้งแต่การบรรยายถึงสภาพภูมิศาสตร์ ความเป็นอยู่ องค์ความรู้ทางนิเวศวิทยาที่ถ่ายทอดกันภายในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวถือเป็นรากฐานสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงชีวิตและวิญญาณ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ตลอดจนความคิดความเชื่อของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ซึ่งอาศัยองค์ความรู้อันเกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวในการรักษาและธำรงความเป็นชาติพันธุ์ของตนไว้

ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *บุปผาแก่กระจาน* ของบุหลัน รันติ (นามปากกาของไชโย สุวรรณ) ที่ผู้เขียนถ่ายทอดภาพวิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอหรือชาวกระหรั่งเมื่อครั้งเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวยังเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานบริเวณบ้านโป่งลึกบางกลอย-ใจแผ่นดิน ดังความว่า

เสียงข้าวฟาดดังตึบตึบ โดยมีไม้สองอันเป็นตัวค้ำจับฟอนข้าว พอฟาดเสร็จก็โยนออกมากลางลาน ให้อีกคนนวดซ้ำโดยใช้เท้าเหยียบเพื่อให้ข้าวเปลือกที่ยังเหลือติดรวงหลุดออกจากนั้นก็เอาฟอนข้าวเปล่าๆ วางรอบๆ ลานดิน ทุกคนต่างช่วยกันอย่างขะมักเขม้น

...

ทุกคนจะมีใจใหญ่คนละใบ ลักษณะคล้ายกระบุง แต่ทรงสูงกว่ามาก เวลาขนย้ายใช้สายคล้องกับหน้าผาก พวกเขาเอาฟอนข้าวที่มัดรวมกันเป็นมัดเล็กๆ ใส่ลงไปในโงจนเต็ม แล้วยังหอบติดมือมาอีกต่างหาก ต่างคนต่างเร่งขนข้าวเข้าลานก่อนที่จะแดดจะร้อนโดยมิได้หยุดพัก เด็กๆ ก็ช่วยขนข้าวเช่นกัน แต่จะเสียมากกว่าได้

รอบ ๆ ไร่เป็นป่าไม้หนาทึบ ยังเต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่และป่ายังอุดมสมบูรณ์ ไร่ข้าวของลุงแต่มิมีเนื้อที่ราบเรียบไร่อยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยที่เจ็ดร้อยเมตร ทั้ง ไร่มีดอกสร้อยไก่และดอกหงอนไก่กระจายอยู่เต็ม เขาคงปลูกไว้ ไม่ได้ขึ้นเอง สีเหลืองสด, อมส้ม และแดงเลือดนก สลับตอซังสีซีดปนเขียวของปล้องข้าว ช่วยทำให้สีสันของเช้าวันนี้ดูสดใสขึ้น จนรู้สึกแปลกตาและประหลาดใจ

(บุหลัน รันตี, 2559, น. 68-71)

จากตัวอย่างข้างต้นที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้แสดงให้เห็นภาพวิถีชีวิตและบรรยากาศความงามของธรรมชาติ และผืนป่าโดยรอบบริเวณที่ชาวปกากะญออาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยผู้เขียนเลือกสรรคำที่เข้าใจง่ายมาใช้ประกอบการบรรยาย นอกจากนี้ยังใช้พรรณนาโวหาร รวมถึงภาพพจน์แบบสัทพจน์ เพื่อให้ภาพบรรยากาศการนวดข้าวภายในครัวเรือนของชาวปกากะญอที่มีความสุขและสงบตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ เรื่องราวข้างต้นที่ได้รับการบันทึกผ่านสายตาของคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยสะท้อนภาพชีวิตของชาวปกากะญอให้ผู้อ่านเห็นว่า กลุ่มคนดังกล่าวดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้วิถีการพึ่งพาธรรมชาติรอบตัว เป็นสำคัญ เหตุนี้ ระบบของธรรมชาติและผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงกลายเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ชาวปกากะญอสามารถดำรงชีวิตและคงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ได้มาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ ภายใต้ระบบคิดดังกล่าว ชาวปกากะญอจึงมีความเป็นอยู่ที่ผูกพันและเกิดความเคารพต่อระบบของธรรมชาติอยู่เสมอ

6.1.2 ชาวปกากะญอมิมีบทบาทในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

ความผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติทำให้เห็นว่าชาวปกากะญอไม่ใช่เพียงผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ หากแต่ยังมีบทบาทในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ดังเห็นได้จากสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยเฉพาะ เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคลและแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์นั้น ผู้เขียนได้นำเสนอบทบาทดังกล่าวผ่าน องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น เรื่องราวของการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลัก ในการทำการเกษตรเชิงนิเวศของชาวปกากะญอและถือเป็นอีกองค์ความรู้หนึ่งที่ผู้อ่านจะได้เห็นถึงภูมิปัญญา ในการอนุรักษ์ต้นน้ำ ลำธาร และแม่น้ำของชาวปกากะญอที่ใช้ในการดำรงชีพ โดยมีวิธีการจัดการและสร้างความรู้ ด้านการจัดการน้ำจากธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ให้เกิดการรบกวนและทำลายต้นน้ำลำธารในธรรมชาติ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *คนกลางแจ้ง* ของหนุ่ยน้ำ พุ่งขุนหลวง (นามปากกาของสุวิธานท์ รัตนภิมล) ความว่า

อะไรจะเกิดขึ้น ?

ระบบน้ำที่ออกแบบคิดค้นด้วยชาวบ้าน ใช้แรงงานแรงใจชาวบ้าน ชาวบ้านใช้น้ำแล้ว ต้องดูแลน้ำ สะท้อนวิถีชีวิตคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีว่าดูแลตัวเองได้มากน้อยแค่ไหน ไม่ต้องมี หน่วยงานเข้ามากำกับดูแลควบคุมการผลิตน้ำ - ใช้น้ำ ติดตั้งอุปกรณ์สำหรับน้ำ เกิดพนักงาน ออกเดินไปเก็บค่าน้ำ

โลกของน้ำบ้านห้วยอีค่างก็เหมือนหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ตามดงป่าภูเขา มันยังไม่ถูกवाद ต้อนออกไปสู่สารบบที่หน่วยงานเข้าไปจัดการ

น้ำดื่มน้ำใช้ยังไม่ต้องพึ่งพาน้ำบาดาล น้ำจากขุด แต่เป็นน้ำดิบที่ป่าไม้ซับไว้บนพื้นผิวดิน กลั่นไหลรวมเป็นลำห้วยเล็กลำห้วยน้อย

(หนุ่ยน้ำ พุ่งขุนหลวง, 2550, น. 148-149)

จากตัวอย่างข้างต้น การอนุรักษ์น้ำของชาวปกาเกอะญอบ้านห้วยอีค่างที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้นั้นเป็นตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรน้ำภายในชุมชนโดยอาศัยองค์ความรู้เชิงนิเวศในการควบคุมและสร้างระบบการจัดการทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสูงสุด กล่าวคือ การรักษาผืนป่าต้นน้ำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนพัฒนาระบบขนส่งน้ำโดยอาศัยทรัพยากรรอบตัวโดยยึดหลักการไม่รบกวนหรือทำลายระบบนิเวศป่าชุมชนโดยรอบ ดังจะเห็นว่าชาวปกาเกอะญอบ้านห้วยอีค่างเลือกใช้ระบบเหมืองเก่าในการลำเลียงน้ำเข้าสู่ชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภค ทั้งนี้ น้ำที่ชาวปกาเกอะญอใช้อุปโภคบริโภคนั้นล้วนมาจาก “น้ำดิบที่ป่าไม่จับไว้บนพื้นผิวดิน” และ “กลั่นไหลรวมเป็นลำห้วยเล็กลำห้วยน้อย” โดยข้อความที่ผู้เขียนกล่าวไว้นั้นเป็นคำยืนยันหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้อ่านเห็นวิถีความเป็นอยู่ที่ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชาวปกาเกอะญอซึ่งมีความเข้าใจในวัฏจักรของธรรมชาติรอบตัวอย่างลึกซึ้ง จนกลายเป็นองค์ความรู้สำคัญในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

6.2 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอแสดงให้เห็นว่าการพิจารณาประเด็นสิ่งแวดล้อมไม่สามารถแยกจากการเข้าใจวิถีชีวิตของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติได้ การอนุรักษ์ธรรมชาติจึงต้องอาศัยความเข้าใจมุมมองทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เห็นได้จากความคิดความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม วรรณกรรม บทเพลง เป็นต้น ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ โดยเฉพาะเนื้อหาในแนวเรื่องเชิงวิชาการและแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์นั้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดวิธีการนำเสนอองค์ความรู้และภูมิปัญญาเชิงนิเวศของชาวปกาเกอะญอมาประกอบสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับมิติทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ จนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนเป็นแบบอย่างให้กับชาวปกาเกอะญอทุกกลุ่มในการรักษาและดำรงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติต่อไป ดังนี้

6.2.1 ชาวปกาเกอะญอมีมุมมองต่อธรรมชาติที่ไม่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

เมื่อศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ ผู้อ่านจะเห็นว่าชาวปกาเกอะญอมีมโนทัศน์ที่ชัดเจนในการใช้ชีวิตและการมองโลกที่มีลักษณะเป็นองค์รวม โดยไม่ได้แยกมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมออกจากวิถีชีวิตของตนเอง ประกอบกับให้คุณค่ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีชีวิตและจิตวิญญาณที่เหมือนหรือเหนือกว่ามนุษย์ ซึ่งทั้งหมดล้วนสะท้อนให้เห็นว่าชาวปกาเกอะญอไม่ได้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง หากอาศัยคุณลักษณะของธรรมชาติในการช่วยกำหนดความเป็นไปของวิถีแห่งกลุ่มชาติพันธุ์

ทั้งนี้ ระบบความคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวปกาเกอะญอจำเป็นต้องมีการบันทึกและถ่ายทอดวิธีคิดต่างๆ ไปยังชาวปกาเกอะญอรุ่นหลังในรูปแบบต่างๆ เพื่อรักษาและธำรงไว้ซึ่งวิถีปฏิบัติตนและวัฒนธรรมอันดีงามที่มีต่อธรรมชาติ เเงกเช่นเดียวกับบรรพบุรุษดังจะเห็นได้จากตำนาน สุภาษิตคำสอน บทเพลงธา บทเพลงพื้นบ้านร่วมสมัย เป็นต้น

เนื้อหาของสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ โดยเฉพาะเนื้อหาในแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์และแนวเรื่องแบบวิชาการที่มีการกล่าวถึงบทเพลง ภาษา ดนตรี สุภาษิตนั้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดให้เห็นว่าชาวปกาเกอะญอให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการผลิตซ้ำทางความคิดผ่านการเล่าเรื่องในรูปแบบของคำสอน ผ่านตำนาน บทกวีดั้งเดิม บทเพลงพื้นบ้านร่วมสมัย สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมปกาเกอะญอ

ตลอดจนเป็นส่วนช่วยให้ชาวปกาเกอะญอรู้จักตนเองและธรรมชาติรอบตัวมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างสารคดีเรื่อง *เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก* ของหุ้ญน้ำ ทุ่งขุนหลวง (นามปากกาของสุวิธานนท์ รัตนภิรมล) เมื่อครั้งได้เข้าไปอยู่ร่วมกับนักดนตรีชาวปกาเกอะญอ “ลีชะ” นักดนตรีจากบ้านแฮดแห่งเทือกเขาถนนธงชัยกลาง เมื่อต้น พ.ศ. 2534 ความว่า

แยะเยอเหมแยะปวาก่อยอ (เราคือคนปกาเกอะญอ)
โอะแยะเลอเกเซอโซ (อยู่บนภูเขามานาน)
เกอเซอเกอโลเตอพา (ป่าไม้และขุนเขา)
เหมแยะเตดีเซอโก (เป็นเพื่อนของเรา)
โกโพลีโพเตอผา (หมูนกเหยี่ยว)
ตาวิตาเลอเยอฮอ (ร้องเพลงในแผ่นดินเรา)
ดิเกอแอะเกอเซอโซ (ตั้งรักภูเขา)
บะแอะเตหวารีโกละ (รักป่าไม้ต้นไม้)
บางส่วนของเพลงชื่อ “คนปกาเกอะญอ” รู้จักกันทั่วภูเขา เขาหยิบเอาเนื้อหาเพลงพื้นบ้าน
มาหลอมรวมกับมุมมองชีวิตเผ่า ตามที่เห็นและรู้สึก

...

(หุ้ญน้ำ ทุ่งขุนหลวง, 2547, น. 70-72)

บทเพลงถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยบันทึกเรื่องราว บอกเล่าชีวิตคิด ตลอดจนถึงวิถีปฏิบัติของผู้คนภายในกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี ดังที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้น จากประสบการณ์ของตนเองที่ครั้งหนึ่งได้มีโอกาสเข้าไปอยู่ร่วมและทำงานกับนักดนตรีชาวปกาเกอะญอ ทั้งนี้ บทเพลงของชาวปกาเกอะญออันเกิดจากการแต่งหรือรวบรวมแล้วนำมาขับร้องใหม่นั้นมิได้เพียงถ่ายทอด “ชีวิตคนดอย” เพื่อให้ผู้คนในสังคมภายนอกได้รับรู้เท่านั้น แต่เป็นเสมือนบันทึกประวัติศาสตร์ที่แสดงร่องรอยทางความคิด ความเข้าใจ และความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกาเกอะญอ กับธรรมชาติในแต่ละช่วงเวลา โดยชาวปกาเกอะญอจะนำธรรมชาติรอบตัวมาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเพื่ออธิบายความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอและเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ความเป็น “ปกาเกอะญอ”

ในบทเพลง “คนปกาเกอะญอ” ที่ผู้เขียนบรรยายไว้นั้นเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นภาพวิถีชีวิตชาวปกาเกอะญอที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นดังที่ผู้เขียนใช้คำว่า “เราคือคนปกาเกอะญอ อยู่บนภูเขามานาน” นอกจากสื่อให้เห็นถึงความ เป็นอยู่ของชาวปกาเกอะญอแล้ว ยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชาวปกาเกอะญอเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ในฐานะชาวไทยภูเขามาอย่างยาวนาน ทั้งยังมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังผู้เขียนกล่าวว่า “ป่าไม้และขุนเขา เป็นเพื่อนของเรา” ที่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนทางความคิดที่ชาวปกาเกอะญอปฏิบัติ ต่อธรรมชาติรอบตัวเสมือนเป็น “เพื่อน” คนหนึ่ง โดยไม่ได้มองว่าตัวเองอยู่เหนือหรือสามารถควบคุมธรรมชาติ ได้แต่อย่างใด ทั้งนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่าชาวปกาเกอะญอจะนำเอาวัฏจักรของธรรมชาติรอบตัวมาผูกเชื่อมโยงกับวิถี ชีวิตของตนเองและถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้นออกมาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความเป็นปกาเกอะญอ ตลอดจนเป็นบทเรียนให้ชาวปกาเกอะญอได้เรียนรู้ถึงวิถีปฏิบัติตนต่อธรรมชาติ วิธีการให้คุณค่าและความใกล้ชิด กับธรรมชาติดังที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา

6.2.2 ชาวปกาเกอะญอมีความคิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติ

ด้วยเหตุที่ชาวปกาเกอะญอมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาอย่างยาวนาน ทำให้แบบแผนในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความเชื่อทางจริยธรรมล้วนมีความเกี่ยวโยงกับความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติและเกี่ยวพันกับการดำรงอยู่ของธรรมชาติ ซึ่งทั้งหมดล้วนแสดงให้เห็นถึงชุดความคิดที่สัมพันธ์กันระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งคุ้มครองทางธรรมชาติ และมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานแห่งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยวัฒนธรรมในแบบวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2539, น. 97-98) ทั้งนี้ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ชาวปกาเกอะญอมีความคิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติ ความเชื่อดังกล่าวยังเป็นส่วนช่วยกำหนดพฤติกรรมให้กับผู้คนภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญออีกด้วย ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความว่า

คนกะเหรี่ยงเผ่าสกอว์นับถือผีอยู่สองอย่าง คือ
ผีบ้านกับผีเรือน ผีบ้านเป็นผีหรือเทพารักษ์รักษาหมู่บ้าน บางทีเรียกผีเมือง หรือ
ผีเจ้าที่เจ้าทาง
ผีเรือนเป็นผีหรือเจ้าประจำบ้านเรือน คือผีบิดา-มารดา-ปู่ย่าตายายที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว
ดวงวิญญาณยังคงวนเวียนไปมาภายในบ้านเรือนและภายในหมู่บ้าน ด้วยความเป็นห่วงเป็นใย
ในลูกหลานผู้สืบตระกูลของตนเองและคอยปกป้องรักษา
กะเหรี่ยงมีการเลี้ยงผีเรือน หรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง หากมีการ
เจ็บป่วยขึ้นภายในครอบครัว ให้หมอผีปักกระดูกไก่หรือจับข้าวสารเสี่ยงทายดู
...
ผีป่า ถือเป็นผีที่คอยแต่จะทำร้ายผู้คน คอยจะจับผิด ไม่ว่าการจะพูดจา การกระทำ เช่น
ถ่านหัก ถ่านไปถูกผีป่า หรือเพียงเดินสวนผีป่าในป่า ผีประเภทนี้คนกะเหรี่ยงกลัวมาก
ผีป่ากินความรวมไปถึงผีบ้านผีเมือง, ผีภูเขา, ผีเจ้าที่, ผีหลวง, ผีฟ้า
ผีน้ำ หมายถึงผีที่อยู่ตามลำห้วย, ลำธาร, บึง, หนองน้ำ ขณะที่คนกะเหรี่ยงไปล่าสัตว์
หาปลาในลำห้วย กลับมาถึงบ้าน มีอาการเจ็บป่วยขึ้น จะทำพิธีปักกระดูกไก่ ไตถามดูว่าไปถูกผี
ที่ไหนรังแกทำร้ายเอา เมื่อกระดูกไก่แจ้งตรงกับตำราว่าไปถูกผีประเภทใดมา ก็ตามไปเลี้ยงที่นั่น
(สังคีต จันทนะโพธิ, 2542, น. 55-58)

ความเชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณของชาวปกาเกอะญอที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้น จะเห็นว่าชาวปกาเกอะญอนับถือผีสำคัญอยู่สองอย่างคือ ผีบ้านกับผีเรือน โดยผีทั้งสองอย่างนี้มีความสำคัญกับชาวปกาเกอะญอเป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีความสำคัญในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ โดยจะมีการทำพิธีเกี่ยวกับผีในทุกๆ ขั้นตอนของวงจรการทำไร่หมุนเวียน และจะไม่ขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไปโดยเด็ดขาด เพราะจะถือว่าการผิดผีร้ายแรงและอาจทำให้การเพาะปลูกปีนั้นเกิดผลผลิตที่ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ความเชื่อดังกล่าวยังมีความสำคัญต่อพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน เช่น พิธีบวงสรวงผีเจ้าที่ พิธีเลี้ยงผี โดยพิธีต่างๆ จะจัดขึ้นปีละสองครั้งและทุกคนในหมู่บ้านต้องเข้าร่วมในพิธีด้วย ผลพวงจากพิธีกรรมต่างๆ จึงส่งผลให้เกิดความรักใคร่สามัคคี ตลอดจนสร้างความสงบสุขให้กับ

คนทั้งหมู่บ้านอีกด้วย ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบันจะส่งผลกระทบให้ชาวปกาเกอะญอรุ่นใหม่เปลี่ยนทัศนคติจากความเชื่อดั้งกล่าวเป็นจำนวนมากแล้ว หากชาวปกาเกอะญอส่วนหนึ่งยังคงให้ความสำคัญและถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวไว้เพื่อเป็นหลักฐานและตัวอย่างในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอกับป่าและธรรมชาติต่อไป

6.2.3 ชาวปกาเกอะญอมีความคิดความเชื่อเรื่องวิถีชีวิตที่สร้างความสมดุลให้กับป่าและธรรมชาติ

ชาวปกาเกอะญอถือว่าธรรมชาติรอบตัวนั้นมีชีวิตและลี้ลับมีเจ้าของคอยปกปักรักษา มนุษย์เองเป็นผู้ขอเข้ามาอาศัยในระบบของธรรมชาติเพียงเท่านั้น เหตุนี้ การจัดการทรัพยากรป่าไม่ให้เกิดความสมดุลในมิติทัศน์ของชาวปกาเกอะญอ คือการให้ป่าเติบโตและงอกงามขึ้นตามธรรมชาติ นอกจากนี้ยังนำระบบของธรรมชาติและป่าดั้งเดิมมาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างองค์ความรู้ทางนิเวศวิทยา ซึ่งทั้งหมดเพื่อรักษาระบบความสัมพันธ์ของชาวปกาเกอะญอกับธรรมชาติไว้ให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน ระบบคิดดังกล่าวเห็นได้จากการให้ความหมายและคุณค่ากับ “ป่า” ของชาวปกาเกอะญอผ่านวิธีการคิดเรื่องป่า 7 ชั้น ของชาวปกาเกอะญอ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง จอห์น โอโดเฮา ในสวนของคนขี้เกียจ ของสุวิษานนท์ รัตนภิรมล ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวไว้ความว่า

“สวนของคนขี้เกียจแปลงนี้เป็นป่าที่ชั้น” ผมถามตามแนวคิติดอธิบายป่า 7 ชั้น ของลุงจอห์น

“สามชั้น สี่ชั้น มีใบใหญ่บ้าง แต่เถาวัลย์ไม่มี” ลุงจอห์นตอบพร้อมพูดต่อถึงสายใยของป่าที่เชื่อมโยงกับสิ่งมีชีวิตที่อยู่อาศัย

“แนวคิดของสวนขี้เกียจก็มาจากป่า”

“ใช่”

คำอธิบายที่มองเข้าไปถึง 7 ชั้น จนกลายเป็นที่สือฮาของคนได้ยิน กลายเป็นแนวความคิดเชิงนิเวศอันน่าอัศจรรย์ในที่สุด

ป่าชั้นที่ 1 พืชหน้าดิน มีพวกไส้เดือนหรือจิ้งหรีดอาศัยอยู่

ป่าชั้นที่ 2 ต้นเล็กๆ ชั้นปกคลุมดิน

ป่าชั้นที่ 3 ไม้พุ่มเตี้ย เฟิร์น นกบางชนิดมาทำรัง

ป่าชั้นที่ 4 ไม้ใหญ่แตกกิ่งใบหากัน ให้ร่มเงาขึ้นมา พวกต้นกล้วยป่า

ป่าชั้นที่ 5 มอส ตะไคร่น้ำ ไลเคนเกาะตามต้นไม้

ป่าชั้นที่ 6 กล้วยไม้ กาฝากเกาะตามลำต้น ตามกิ่งไม้

ป่าชั้นที่ 7 เถาวัลย์พันเลื้อย

ลุงจอห์นบอกว่า นับว่าป่าลึกขาดเป็นท่อนๆ ป่า 7 ชั้นเป็นที่เชื่อมโยงธรรมชาติสิ่งมีชีวิตเป็นที่ให้กำเนิดน้ำอีกด้วย

“ต้นของน้ำอยู่ตรงนั้น มันเก็บเมฆหมอกมาเก็บไว้ในดิน”

ลุงจอห์นชวนผมไปดูต้นน้ำอีกแห่งหนึ่ง

“ภูเขาทั้งลูกนั้นเก็บน้ำเอาไว้ มันค่อยๆ ปล่อยน้ำออกมา”

(สุวิษานนท์ รัตนภิรมล, 2554, น. 145-146)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเริ่มต้นบรรยายด้วยการกล่าวถึงที่ดินแปลงหนึ่งใน “สวนของคนขี้เกียจ” ของพะตือจอห์น โอโดเฮา ผู้นำและปราชญ์ชาวปกาเกอะญอ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวใช้หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิง

อนุรักษ์ กล่าวคือ “สวนของคนนี้เกี่ยวแปลงนี้เป็นป่าที่ชั้น” คำว่า “ป่าที่ชั้น” ในที่นี้มีความหมายถึงแนวคิดเชิงนิเวศในการอนุรักษ์ผืน “ป่า” ของชาวปกาเกอญอที่มีการจำแนกตามความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และประเภทของพืชออกเป็นระดับชั้น โดยแบ่งออกเป็นทั้งหมด 7 ชั้น แต่ละชั้นมีความสูงของพืชต่างระดับกัน เช่น ป่าชั้นที่ 1 เป็นพืชและสัตว์ชนิดเล็ก ๆ ป่าชั้นที่ 2 เป็นต้นไม้ขนาดเล็กที่ใช้คลุมดิน ป่าชั้นที่ 3 เน้นการปลูกต้นไม้พุ่มขนาดเล็ก ป่าชั้นที่ 4 คือชั้นของต้นไม้ใหญ่หรือกล้วยไม้ป่าที่ให้ร่มเงาและความชุ่มชื้น ป่าชั้นที่ 5 เป็นพืชน้ำ ได้แก่ ตะไคร้ น้ำบัว ผักกูด ป่าชั้นที่ 6 กลุ่มพืชกาฝาก และป่าชั้นที่ 7 เป็นพืชเกาะเกี่ยว เช่น เถาวัลย์ พลู เนื่องจากพืชแต่ละชั้นอาศัยปัจจัยจากแสงแดดในการเจริญเติบโตที่แตกต่างกัน ภูมิปัญญาเกษตรเชิงนิเวศเหล่านี้ทำให้ป่ามีสภาพใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติ นำมาซึ่งประโยชน์และผลผลิตที่หลากหลายและเป็นภูมิปัญญาที่ชาวปกาเกอญอหลายชั่วอายุคนทำต่อเนื่องกันมาเพื่อเป็นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากผืนดิน น้ำ พื้นที่ป่าและธรรมชาติได้อย่างเต็มที่โดยพึ่งพาอาศัยกัน

ทั้งนี้ นอกจากแนวคิดดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงความช่างสังเกตและวิธีการมองสภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างชาญฉลาดของชาวปกาเกอญอแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการนำคุณลักษณะและรูปแบบของธรรมชาติดั้งเดิมมาประกอบสร้างเป็นองค์ความรู้เชิงนิเวศซึ่งกลายเป็นแกนกลางสำคัญในการดำรงชีพของชาวปกาเกอญอ ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า “แนวคิดของสวนนี้เกี่ยวก็มาจากป่า” ดังนั้น วิธีคิดโดยอาศัยการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติของชาวปกาเกอญอในแต่ละท้องถิ่นจนถึงปัจจุบัน

6.3 แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน

แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยสร้างความตระหนักในการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพัฒนาการประเด็นสิทธิในสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านสิทธิเชิงเนื้อหา สิทธิเชิงกระบวนการ และสิทธิของชนพื้นเมือง (Indigenous Peoples) ซึ่งทั้งหมดล้วนส่งผลให้เกิดการนำกลไกทางสิทธิมนุษยชนมาใช้คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับประเทศและในระดับภูมิภาค (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2560, น. 46-51)

ทั้งนี้ ชาวปกาเกอญอที่อาศัยในประเทศไทยเผชิญปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน เช่น การถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า แหล่งต้นน้ำ และทำให้สัตว์ป่าหายากสูญพันธุ์ การละเมิดสิทธิชุมชนในการอยู่อาศัยในที่ดินดั้งเดิมด้วยคำกล่าวหาที่ว่าชาวปกาเกอญอไม่ใช่คนไทยและเป็นเพียงผู้อพยพย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ โดยเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวผ่านเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกาเกอญอกับคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ นักเขียน นักวิชาการ สามารถนำมาอธิบายผลกระทบของความรุนแรงทางการเมืองและปัญหาสิทธิมนุษยชนที่นำไปสู่ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังนี้

6.3.1 การตอบโต้ภาพของชาวปกาเกอญอผู้ทำลายป่าและอคติทางชาติพันธุ์

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ผู้เขียนได้นำเสนอภาพของชาวปกาเกอญอที่มีความรักและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว นอกจากนี้ผู้อ่านจะเห็นว่าชาวปกาเกอญอในสายตาของผู้เขียนนั้นเป็นเสมือนปราชญ์ผู้มีความรู้ด้านผืนป่าและธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งการนำเสนอภาพดังกล่าวไม่เพียงแต่สะท้อน

ให้ถึงวิถีชีวิตและวิถีคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าที่สัมพันธ์กับการรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น หากยังต่อยอดและโต้กลับมายาคติของคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มักนำเสนอและกล่าวหาว่ากลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอเป็น “นักทำลายล้างธรรมชาติ” โดยประเด็นดังกล่าวยังคงทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความสับสนได้อยู่เสมอ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *หลังม่านต้นไม้* ของวีระศักดิ์ จันทรสังแสง ที่ผู้เขียนได้นำเสนอภาพวิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอที่อาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำเงา เพื่อแสดงให้เห็นว่าชาวปกาเกอญอดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับป่าอย่างเป็นมิตร ดังความว่า

คนอยู่กับป่า ไม่รบกวณผืนป่ามากไปกว่าเพื่อฟันไร่ปลูกข้าวสัปดาห์ละแปลง หมู่บ้านบนดอยไม่มีบ้านไม้หลังใหญ่โต ภายในบ้านไม่มีเฟอร์นิเจอร์สวยหรูประดับตกแต่ง คนปกาเกอญอสร้างที่อยู่อาศัยง่าย ๆ ด้วยไม้ไผ่ ใบตองตึง หากจำเป็นต้องใช้ไม้ ส่วนใหญ่จะใช้ไม้ที่ล้มเองตามธรรมชาติ ไม้ใหญ่ในป่าไม่เคยล้มลงเพราะน้ำมือคนภูเขา ชุงทุกท่อนที่ขนออกมาจากป่า ไม่เคยมีที่เป็นไปเพื่อสนองกิเลสของคนป่าดอย ในขบวนการทำไม้ครั้งอดีต หากพวกเขาจะมีส่วนร่วมอยู่บ้างก็แค่ในฐานะแรงงานราคาถูก

คนในหมู่บ้านดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ไม่ใช้สารเคมี ไม่มีกากมลพิษ สายน้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านจึงใสสะอาด... สะอาดเพราะหัวใจคนอยู่ป่า เคารพบูชาน้ำและดิน

...

ขณะที่โลกป่าอันถูกตราหน้าว่าล้าหลัง ยังห่างไกลจากมลภาวะที่เมืองกำลังประสบ เพราะคนป่าดอยไม่เคยคิดจะจัดการหรือจะเอาชนะธรรมชาติ หากแต่เชื่อมตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสายใยธรรมชาติ ที่ถักทอสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศอันยิ่งใหญ่และซับซ้อน

หลังประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติอย่างเป็นทางการ อำนาจและสิทธิขาดในการดูแลจัดการป่าก็จะอยู่ที่หน่วยราชการเพียงส่วนเดียว และแนวนโยบายประการหนึ่งที่ห้วนกลิ้งกันมาก คือการแยกคนออกจากป่า ภายใต้กรอบความคิดที่ว่าคนคือผู้ทำลาย ความเชื่อนี้ไม่ใช่ความจริงสมบูรณ์ ยิ่งโดยเฉพาะสำหรับคนผู้อยู่กับป่า นี่คือนิยามตรงข้าม

คำว่าอนุรักษ์ไม่อยู่ในพจนานุกรมภูเขา คนที่นั่นไม่รู้จักการทำลายจึงไม่ต้องมีการอนุรักษ์ ความเคารพนับถือและจิตสำนึกแห่งการดูแลรักษาแยกไม่ออกจากลมหายใจของชีวิต จิตวิญญาณของคนเผ่าพันธุ์นี้ ทำให้รอบ ๆ หมู่บ้านของเขาร่มรื่นกว่าบ้านของคนชาติพันธุ์อื่นใด เช่นนี้แล้วใครจะปฏิเสธได้ว่าชนเผ่าปกาเกอญอไม่มีความสำคัญต่อความอยู่รอดของโลก ปกาเกอญอทะนุถนอมธรรมชาติดุจเดียวกับชีวิตของตน พຽ່ງນີ້... ถ้าพวกเขาถูกอพยพออกไป จะหาใครที่ไหนมารักษาป่าและแม่น้ำเงาได้ดีเท่านี้

(วีระศักดิ์ จันทรสังแสง, 2548, น. 112-119)

จากเรื่องราวข้างต้น วิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอแม่น้ำเงาเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของชาวปกาเกอญอที่มีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่าง “พึ่งพา” อาศัยกัน โดยอาศัยวิธีการให้ “ธรรมชาติควบคุมกันเอง” เนื้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “โลกของธรรมชาติ” เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดวิถีชีวิตและช่วยให้ชาวปกาเกอญอสามารถดำรงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ได้โดยไม่ “เบียดเบียน” ผู้ใด นอกจากนี้ยังเป็นส่วนช่วยกำหนดและควบคุมพฤติกรรมผู้คนในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอให้เกิดความเคารพและยำเกรงต่อธรรมชาติอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาน้ำเสียงของผู้เขียนผ่านบทบรรยายดังกล่าว ผู้อ่านย่อมมองเห็นถึงจุดมุ่งหมาย และทระนนะของผู้เขียนได้ กล่าวคือ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าชาวปกาเกอญอมีวิถีชีวิตที่เป็นไปตามครรลองของ ธรรมชาติรอบตัว หากวิถีดังกล่าวยังคงมีผู้คนจำนวนไม่มากนักที่จะมีโอกาสได้เข้าไปสัมผัสหรือรับรู้ถึงวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มี “ความงดงาม” เหล่านี้ เหตุนี้ ชาวปกาเกอญอจึงมักถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผู้ทำลาย” มากกว่า “ผู้สร้างหรือรักษา” ซึ่งประเด็นดังกล่าวผู้เขียนได้แสดงทระนนะในเชิงปฏิกายผ่าน “การเสียดสี” และได้กลบอคติ เกี่ยวกับชาวปกาเกอญอจากความคิดของผู้คนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนพื้นราบให้เห็นอย่างชัดเจนและ ตรงไปตรงมาว่าผู้ที่ทำลายป่าไม้ไม่ใช่ชาวปกาเกอญอ ผู้ “ล่าหัง” หากแต่เป็นคนพื้นราบที่อาศัยอยู่ใน “เมือง” ต่างหากที่เป็นผู้ทำลายและใช้ทรัพยากรอย่าง “ไม่เข้าใจและไม่รู้จักพอ” ประเด็นนี้ผู้เขียนยังได้ต่อยอดพร้อมกับ กล่าวถึงนโยบายของภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อชาวปกาเกอญอ ดังเช่นการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติของ ภาครัฐที่พยายามผลักดันให้ชาวปกาเกอญอออกจากป่าซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิม ด้วยคำกล่าวที่ว่า ชาวปกาเกอญอ คือ “ผู้ทำลาย” ป่า ซึ่งไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด

ทั้งนี้ ถ้อยคำต่างๆ ที่ผู้เขียนนำมาใช้นั้นไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึง “ความเป็นจริง” ที่เกิดขึ้นในวิถีของ กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอเท่านั้น หากยังต้องการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและสะท้อนให้เห็นถึง “จิตสำนึกแห่ง การดูแลรักษาผืนป่า” ที่ผสมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของชาวปกาเกอญอ โดยบางครั้งอาจ ไม่ต้องใช้คำว่า “อนุรักษ์” แต่อย่างใด เหตุเพราะชาวปกาเกอญอไม่เคยมีความคิดที่จะ “ทำลาย” ผืนป่าแม้แต่น้อย ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า “คนที่นี่ไม่รู้จักการทำลายจึงไม่ต้องการอนุรักษ์” และเน้นย้ำโดยใช้ภาพพจน์อุปมาอีกครั้ง หนึ่งว่า ปกาเกอญอ “ทะนุถนอมธรรมชาติดุจเดียวกับชีวิตของตน” สิ่งเหล่านี้ล้วนยืนยันให้เห็นว่า ชาวปกาเกอญอ เป็น “คนของป่า” ที่รักและ “ทะนุถนอม” ผืนป่าและธรรมชาติอย่างแท้จริง ไม่ได้เป็นเพียงอุดมการณ์ที่ประกอบสร้าง ขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เรื่องราวดังกล่าวควรได้รับการรื้อฟื้นและสร้างความเข้าใจใหม่ให้กับสังคมไทยอย่างเป็น รูปธรรม

6.3.2 วิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ

เรื่องราวระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอกับภาครัฐนั้นเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ในสาร คติเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ โดยแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐในการจัดการและควบคุมชาว ปกาเกอญอผ่านนโยบายการจัดตั้งเขตอุทยานแห่งชาติและการจัดการป่าชุมชนตามแนวทางของกรมป่าไม้ นโยบายดังกล่าวทำให้ชาวปกาเกอญอกับเจ้าหน้าที่รัฐเกิดความขัดแย้งทางความคิด นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบ ต่อวิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอที่จำเป็นต้องอาศัยผืนป่าในการดำรงชีวิต ดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวปกาเกอญอปุระก่าที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จากสารคดีเรื่อง *สวนผึ้ง ดินแดน แห่งหุบเขาทะเลหมอก* ของบุหลัน รัตน์ (นามปากกาของไชโย สุวรรณ) ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ ความว่า

เมื่อกรมป่าไม้ประกาศใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำภาชี เมื่อ พ.ศ. 2532 และให้ชาวกะเหรี่ยง-กะหร่างที่ตั้งรกรากอยู่บริเวณป่าต้นน้ำออกจากป่าลงมายู่บริเวณ พื้นราบให้หมด นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชีวิตของเขาต้องเริ่มนับหนึ่งใหม่อีกครั้ง

มันเป็นการยากยิ่งที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบใหม่ๆ ความมีอิสระเสรีในการดำเนิน ชีวิตถูกจำกัดขอบเขต สัตว์ในป่าห้ามล่า... ต้นไม้ห้ามลวงล่าเข้าไปอยู่อาศัย ระบบสมัยใหม่ถูก นำเข้ามาทดแทนอย่างรวดเร็ว เริ่มจากแผงโซลาร์เซลล์เพื่อทดแทนพลังงาน สร้างบ่อซีเมนต์เลี้ยง ปลาครอบครวละหนึ่งบ่อ แจกจ่ายพันธุ์เป็ดเทศ และสร้างแนวรั้วกันขอบเขตของแต่ละครัวเรือน

ให้เป็นสัดส่วน แทบทุกอย่างเป็นเรื่องใหม่สำหรับพวกเขา เมื่อบ้านเรือนเริ่มมีรั้วกัน การรุกล้ำจึงกลายเป็นปัญหา ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ทุกคนถือประโยชน์ร่วมกัน แต่เมื่อรัฐได้เข้ามาจัดการหรือจัดระเบียบในการดำเนินชีวิตเสียแล้ว พวกเขาจึงลำบากใจกันไม่น้อย บ่อเลี้ยงปลาเลี้ยงเป็ดก็เป็นปัญหาตามมา ทุกคนได้รับแจกพันธุ์ปลาพันธุ์เป็ด แต่ไม่มีอาหารจะให้กิน จะซื้อก็ไม่มีเงิน เพราะไม่มีงานทำ และที่ผ่านๆ มากี่ไม่เคยทำงานแลกเงิน ผู้นำกะเหรี่ยงบางคนถึงกับถอดใจย้ายบ้านย้ายครอบครัวออกไปอยู่หมู่บ้านอื่น ระเบียบและกฎเกณฑ์ถูกนำมาบังคับใช้ในหมู่บ้านเล็กๆ แห่งนี้ ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้พวกเขาเคารพจารีตและมรดกธรรมเนียมปฏิบัติอันงดงาม แต่เมื่อถูกจัดสรรให้มาอยู่รวมกันพร้อมกับยึดยึดคติชีวิตสมัยใหม่ใส่เข้าไป ทำให้สิ่งสวยงามกลับกลายเป็นความเลวร้ายขึ้นมาน่าเสียดาย

(บุหลัน รัตน์, 2554ข, น. 27-29)

จากตัวอย่างข้างต้น บริบทของเหตุการณ์เมื่อครั้งกรมป่าไม้ประกาศนโยบายเพื่อใช้พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำภาชี ใน พ.ศ. 2532 ที่ผู้เขียนได้กล่าวถึง ทำให้ผู้อ่านเห็นว่า “ระเบียบและกฎเกณฑ์ที่ถูกนำมาบังคับใช้” เพื่อจัดการกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออันได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ ภาพวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอหลังจากการประกาศนโยบายดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านเห็น “ความเป็นจริง” ภายใต้อำนาจ “ระบบใหม่” ที่เกิดขึ้นกับชาวปกากะญอซึ่งน้อยคนจะมีโอกาสได้รับรู้ กล่าวคือ “การถูกจำกัดขอบเขต” ที่อยู่อาศัยโดย “สร้างแนวรั้วกันขอบเขตแต่ละครัวเรือน” หรือ “การถูกจำกัดอิสระในการดำเนินชีวิต” โดยไม่ให้ชาวปกากะญอใช้ชีวิตตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ห้ามเข้าเขตพื้นที่ป่าเพื่อล่าสัตว์นำมารับประทานในครัวเรือน ห้ามเข้าเขตผืนป่าเพื่อทำการเกษตรซึ่งเรื่องต่างๆ ที่ผู้เขียนนำมาบรรยายสะท้อนให้เห็นถึงกรอบความคิดของเจ้าหน้าที่รัฐในฐานะคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มองว่าการกระทำต่างๆ ของชาวปกากะญอคือ “ปัญหา” ที่ต้องได้รับการดูแลและควบคุมอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม “ปัญหา” ที่เกิดขึ้นเป็นการมองต่างมุมที่เจ้าหน้าที่รัฐมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ นั่นคือปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและการล่าสัตว์ป่าที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งหมดล้วนเป็นผลมาจากคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนต่างถิ่นที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าชาวปกากะญอกระทำการเสียเอง จากตัวบทที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ได้นำเสนอให้เห็นว่าชาวปกากะญอไม่ได้มีความคิด หรือพฤติกรรมที่จะทำลายสิ่งที่เปรียบเหมือนจิตวิญญาณของทุกคนในกลุ่มชาติพันธุ์แต่อย่างใด ดังนั้นนโยบายของภาครัฐจึงทำให้เกิดความขัดแย้งและนำมาซึ่งการไม่ยอมรับนโยบายที่ภาครัฐนำมาใช้กับตนเอง จากการบังคับกดดันและทำให้วิถีชีวิตของชาวปกากะญอเปลี่ยนไปจากเดิม และอาจนำมาซึ่งความล่มสลายของวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์

6.3.3 ผู้อพยพชาวปกากะญอต้องการพื้นที่ธรรมชาติในฐานะที่คุ้มภัย

ในช่วงระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา สถานการณ์ความไม่สงบจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมาร์กับชนกลุ่มน้อยซึ่งรวมถึงสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง หรือกะเหรี่ยงเคเอ็นยู (KNU) นั้นยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นถึงผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว กล่าวคือ ชาวปกากะญอต้องอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อลี้ภัยสงครามโดยการเข้ามาอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพหรือเขตชุมชนผู้อพยพในบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งไม่ใช่วิถีดั้งเดิมของชาวปกากะญอที่อาศัยพื้นที่ป่าเป็นหลักในการดำรงชีพ เหตุดังกล่าวทำให้ชาวปกากะญอส่วนหนึ่งต้องดิ้นรนเอาชีวิตรอดในรูปแบบต่างๆ เช่น การรับจ้างทำงานในฐานะแรงงานที่ไม่ได้ถูกรับรองทางกฎหมาย

การยอมถูกรีดไถหรือถูกทำร้ายจากเจ้าหน้าที่รัฐไทย เพื่อแลกกับเสบียงอาหารและที่อยู่อาศัย ทั้งหมดล้วนเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พึงได้รับการคุ้มครองและมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิต

อย่างไรก็ตาม ในตัวบทสารคดีได้แสดงให้เห็นว่าการที่ชาวปกาเกอะญอไม่มีพื้นที่ป่าสำหรับการใช้ชีวิตนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตของชาวปกาเกอะญอโดยตรง ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน รัตติ (นามปากกาของไชโย สุวรรณ) ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวของหญิงสาวปกาเกอะญอ “มิ่งลาทุ” ผู้ซึ่งอพยพพลัดถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพชั่วคราวที่รัฐไทยได้จัดตั้งขึ้นอันเนื่องมาจากการความไม่สงบระหว่างรัฐบาลเมียนมาร์กับชนกลุ่มน้อย เรื่องราวของมิ่งลาทุเกิดขึ้นเมื่อครั้งกองกำลังทหารกอกูเลีย (กองกำลังทหารของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง) สู้รบและพ่ายแพ้ให้กับกองกำลังทหารของรัฐบาลเมียนมาร์ ความพ่ายแพ้ดังกล่าวทำให้ทหารและชาวปกาเกอะญอทั้งหลายต้องสูญเสียดินแดนรัฐกะเหรี่ยงบางส่วน ต้องดิ้นรนเอาชีวิตรอดเพื่อเสรีภาพและเผชิญกับความยากลำบากอันเนื่องมาจากการขาดแคลนอาหาร เหตุดังกล่าวทำให้ชาวปกาเกอะญอต้องอพยพพลัดถิ่นเข้ามาในประเทศไทย เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวที่ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบุคคลภายนอกที่กระทำต่อชาวปกาเกอะญอ ดังความว่า

ทหารไทยพาผู้อพยพไปขึ้นรถเอ็มซีทีเจอดเรียงรายหลายสิบคันและขับลงจากภูเขา มุ่งหน้าออกไปอย่างเร่งร้อน เธอและทุกคนนั่งกันอย่างเงียบกริบ ไม่รู้อนาคตตัวเองว่าจะเป็นอย่างไร ราวเที่ยงวันถึงที่หมาย

เมื่อรถจอดสนิท ทุกคนพากันลงมายืนอยู่ข้างล่าง มีผู้คนมากมายอยู่ที่นั่น รอบด้านแวดล้อมไปด้วยภูเขา แต่เป็นภูเขาเตี้ยๆ และแห้งแล้ง มีลำห้วยสายเล็กๆ ไหลรินอย่างเหนียวหนายอยู่ใกล้ๆ

มิ่งลาทุกับครอบครัวถูกพาไปทำประวัติและรับอาหารกับเสื้อผ้า ก่อนจะมีเจ้าหน้าที่พาไปส่งยังเพิงพักที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างหยาบๆ และแออัด แต่เรียงกันเป็นแถวแนวยาวเป็นระเบียบ เธอพยายามมองหาคนในกลุ่มนั้นที่ถูกพาส่งหน้าออกมาก่อน แต่ก็มองไม่เห็นแม้แต่แว้บ ผู้คนส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านทั่วๆ ไป

(บุหลัน รัตติ, 2554ก, น. 237-238)

จากเรื่องราวข้างต้น “มิ่งลาทุ” ถือเป็นตัวละครสำคัญที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดให้เห็นถึงภาพของชาวปกาเกอะญอที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมาร์กับสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง ทั้งนี้ ผู้เขียนได้บรรยายต่อถึงการใช้ชีวิตในศูนย์อพยพของ “มิ่งลาทุ” ที่เต็มไปด้วยความทุกข์ใจ ความเจ็บปวด ความหวาดระแวง ความโหยหาถึงความสุขและอิสระเสรีใน “แผ่นดินเกิดของตน” ซึ่งเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าการถ่ายทอดเนื้อหาดังกล่าวไม่เพียงต้องการให้ผู้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและอารมณ์ร่วมเท่านั้น หากต้องการแสดงภาพของผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากสงครามและกลายเป็นบุคคลพลัดถิ่น ต้องพลัดพรากจากบ้านและบุคคลอันเป็นที่รัก บางชีวิตต้องสูญเสียไปกับสงคราม ตลอดจนภาพของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากเจ้าหน้าที่รัฐไทยโดยไม่รู้ตัว ดังความว่า

แต่เมื่อได้ข่าวว่าเพื่อนๆ ที่เป็นเด็กสาวรุ่นราวคราวเดียวกันอีกสี่ห้าคนตกลงจะไปทำงานที่นั่นด้วย เธอจึงตัดสินใจตอบรับทันที

คืนนั้น หลังจากทุกคนเข้านอนกันหมดแล้วและไฟในศูนย์อพยพเริ่มดับไปที่ละดวง รถยนต์คันหนึ่งที่ข่มเจียบรอเวลาปลดคนก็ค่อยๆ แล่นออกจากราวป่า ฝ่าทะยานไปบนถนน ฝุ่นสีแดง ทั้งระยะห่างจากศูนย์อพยพไปที่ละน้อยๆ

เด็กสาวชะโงกมองตามแสงไฟออกไปนอกกรต เธอฝันถึงเสรีภาพและความสุขสบายในเมืองไทย เธอคาดหวังไว้ว่าจะตั้งใจทำงานและเก็บเงินให้ได้มาก เพื่อที่จะส่งมาให้พ่อกับแม่ ใช้จ่าย รอยยิ้มผุดพรายขึ้น เด็กสาวอยากรู้เหลือเกินว่าเมืองไทยนั้นสวยงามแค่ไหน

เจ้าหน้าที่คนนั้นรีบชักเท้าหลบเข้าข้างทาง เมื่อรถยนต์แล่นหายลับตาไปแล้ว เขาเดิน ตัดป่าลัดเลาะหลบออกด้านข้างเพื่อกลับเข้าสู่ศูนย์อพยพ โดยอาศัยความมืดช่วยพรางกำบังตัว เขาล้วงมือเข้าไปในกระเป๋าทางเกง สัมผัสอุ่นๆ ของเงินปึกใหญ่ชูกออยู่ เขายิ้มหยันและเลียริมฝีปาก นึกถึงเด็กสาวกะเหรี่ยงหน้าตาดีอีกมากมายในศูนย์อพยพที่จะทำเงินให้กับเขาได้อย่าง มหาศาล

(บุหลัน รัตติ, 2554ก, น. 239-240)

จากบริบททั้งหมดที่ผู้เขียนบรรยายไว้นั้น ไม่เพียงแต่ต้องการสื่อให้เห็นถึงความรู้สึกทุกข์ใจ หรือความหวาดระแวงของผู้อพยพชาวปกาเกอะญอเท่านั้น หากยังแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของชาวปกาเกอะญอที่มีต่อเจ้าหน้าที่และผู้รับผิดชอบในศูนย์อพยพที่จะตอบสนองถึงความรู้สึก รวมถึงความต้องการที่จะดำเนินชีวิตตามวิถีดั้งเดิมที่พึงพิงและอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการดำรงชีพ ในสายตาของคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์อาจมองว่า วิถีชีวิตในศูนย์อพยพคือความเหมาะสมและความสะดวกสบายที่สุดที่รัฐไทยสามารถมอบให้กับผู้อพยพได้ หากมองในทางกลับกัน สำหรับชาวปกาเกอะญอแล้ว พื้นที่ป่าคือหัวใจสำคัญในการมีชีวิตอยู่ เพราะชีวิตของชาวปกาเกอะญออยู่ภายใต้วัฏจักรของป่าและธรรมชาติรอบตัว เป็นบ้านและที่คุ้มภัยที่มีชีวิตและจิตวิญญาณ ดังนั้น ขอเพียงมีพื้นที่ป่าหรือรัฐมีการจัดสรรพื้นที่ป่าให้กับชาวปกาเกอะญอได้อย่างเพียงพอเพื่อลี้ภัยและดำรงชีพอย่างเหมาะสม ปัญหาการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะได้รับการแก้ไขไปด้วยเช่นกัน

7. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ จำนวน 30 เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มตั้งแต่ พ.ศ. 2529 จนถึง พ.ศ. 2559 ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะเด่นประการต่างๆ ที่ปรากฏในตัวบทสารคดีกลุ่มดังกล่าวมีความสำคัญต่อการสะท้อนภาพกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอทั้งในอดีตและปัจจุบันที่น้อยคนจะมีโอกาสได้รับรู้ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนช่วยอธิบายและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบริบทของป่าและธรรมชาติในการดำรงชีพ ทั้งนี้ ลักษณะเด่นประการต่างๆ มีดังต่อไปนี้

ประการแรก เนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีบทบาทในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์น้ำ พื้นดิน ฝนป่าบริเวณรอบชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยแนวคิดดังกล่าวนี้สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นว่าชาวปกาเกอะญอมีชีวิตร่วมอยู่กับป่า ตลอดจนมีการใช้และดูแลป่าและธรรมชาติรอบตัวอย่างไร

ประการถัดมา ผู้อ่านจะเห็นว่าชาวปกาเกอะญอมีแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้ละเอียด หรือแยกขาดจากมิติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ชาวปกาเกอะญอมีความเชื่อว่าป่าและธรรมชาติมีชีวิตและจิตวิญญาณ เทียบเท่ากับความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ชาวปกาเกอะญอจึงมีระบบคิดและวิถีปฏิบัติต่อธรรมชาติรอบตัวด้วยความเคารพนอบน้อม และจะไม่ทำสิ่งใดที่ผิดต่อกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกับป่าอย่างเด็ดขาด เรื่องราวดังกล่าวปรากฏชัดเจนในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่อยู่ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ เช่น ความเชื่อว่าแผ่นดินหรือแหล่งน้ำทั้งหลายมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ดังนั้นหากจะนำไปใช้ในกิจกรรมใดก็จำเป็นต้องขออนุญาตโดยผ่านพิธีกรรมซึ่งถือเป็นการสื่อสารต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติเสมอ นอกจากนี้เรื่องราวดังกล่าวยังปรากฏในรูปแบบของการละเล่นหรือวรรณกรรมมุขปาฐะรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สุภาษิต ตำนาน บทเพลง ที่ได้ถ่ายทอดไว้ในภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจากเรื่องราวทั้งหมดล้วนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้เชิงนิเวศที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ

ประการสุดท้าย เนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน โดยแนวคิดดังกล่าวชี้ชัดให้ผู้อ่านเห็นว่าชาวปกาเกอะญอได้รับผลกระทบจากวาทกรรมหรือการใช้อำนาจของภาครัฐในเรื่องต่างๆ เช่น การถูกกล่าวหาว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำลายผืนป่าและระบบนิเวศ ผลกระทบจากนโยบายการจัดการเขตป่าอนุรักษ์ภายในเขตอุทยานแห่งชาติซึ่งนโยบายดังกล่าวทำให้ชาวปกาเกอะญอส่วนหนึ่งถูกบังคับให้อพยพโยกย้ายออกจากป่าซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของการละเมิดสิทธิมนุษยชนกับผู้อพยพชาวปกาเกอะญอที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจากสถานการณ์ความไม่สงบจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมาร์กับชนกลุ่มน้อยซึ่งรวมถึงสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง หรือกะเหรี่ยงเคเอ็นยู (KNU) อีกด้วย ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวต้องการถ่ายทอดความเป็นจริงและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับคนในสังคมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ กล่าวคือ มายาคติที่ว่าชาวปกาเกอะญอเป็นผู้ทำลายป่าและมักถูกมองว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ล้าหลังและไร้ซึ่งวัฒนธรรมนั้น ทศนคติดังกล่าวเป็นข้อผิดพลาดอย่างมหันต์ เพราะเป็นการมองที่ไม่ได้พิจารณาถึงมิติทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างถ่องแท้ เหตุนี้จึงทำให้มายาคติดังกล่าวยังคงดำรงอยู่และยังไม่ได้รับการแก้ไข อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ยังคงเป็นข้อถกเถียงและข้อเรียกร้องขอความเป็นธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ให้พิจารณาทบทวนแนวคิดและนโยบายในเรื่องดังกล่าวให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในสังคมไทยต่อไป

แนวคิดทั้งสามประการที่กล่าวมาสอดคล้องกับงานของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยาและด้านสังคมศาสตร์ เช่น งานวิจัยของอานันท์ กาญจนพันธุ์ และปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (อ้างถึงใน สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน, 2555, น. 115) ที่ศึกษาเกี่ยวกับไร่มุมนเวียนและชี้ว่าการทำไร่มุมนเวียนไม่ได้ทำลายป่าเหมือนมายาคติที่เคยเกิดขึ้น แต่เป็นการทำที่อยู่ในวิถีชีวิตและต้องพึ่งพิงอาศัยป่าและธรรมชาติรอบตัวเป็นหลัก หรือการศึกษาเรื่องราวของชาวปกาเกอะญอที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทย-พม่าตลอดขอบชายแดนภาคเหนือของพรสุข เกิดสว่าง (2555) ที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวปกาเกอะญอมีความหลากหลายในด้านสถานะของบุคคลตามกฎหมายและในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวิถีชีวิต การอพยพและการตั้งถิ่นฐาน ความเชื่อทางศาสนา และปัญหาในด้านสิทธิมนุษยชนท่ามกลางความหลากหลายเหล่านี้ ชาวปกาเกอะญอยังมีตัวตนที่เป็นจุดรวมของชนชาติเดียวกัน กล่าวคือ การมีวิถีชีวิตที่สงบสันติอยู่ท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งนี้ ในฐานะวรรณกรรม ยิ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นคุณค่าทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมเชิงนิเวศที่ผู้เขียนนำเสนอ เพื่อสะท้อนให้เห็นจริยธรรมที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดจิตสำนึกเชิงนิเวศผ่านเรื่องเล่า บท สนวนา เพลงพื้นบ้าน ด้วยการเลือกใช้คำที่สื่อความคิด ความเข้าใจ อารมณ์ความรู้สึกโดยใช้ภาษาที่เรียบง่าย หากมี

น้ำเสียงในรูปแบบที่สื่อให้เห็นถึงความจริงจัง เพื่อต้องการชี้ชัดให้เห็นถึงบทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์และมุมมองสังคมที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ

รายการอ้างอิง

- กรรณิการ์ พรหมเสาร์, และเบญจา ศิลารักษ์. (2542). ป่าเจ็ดชั้น: ปัญญาปราชญ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- จุไรพร จิตพิทักษ์. (2553). วิถีชนชาติพันธุ์ชายขอบกับการปรับตัวในเมืองเชียงใหม่: กรณีศึกษาวัยรุ่นปกาเกอะญอ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: นาค.
- บุหลัน รันตี. (2554ก). กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี. (2554ข). สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี. (2559). บุ๊กป่าแห่งกระเจาน. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2539). ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. กรุงเทพฯ: โลกดูดยภาพ.
- พชรวรรณ บุญพร้อมกุล. (2562). Ecocriticism นิเวศวิจารณ์: วรรณกรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โลก. ใน สุระเดช โชติอุดมพันธ์ (บ.ก.), นววิทย์: วิถีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม (น. 375-437). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- พรสุข เกิดสว่าง. (2555). ตัวตนคนปกาเกอะญอ. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพสิฐ พาณิษฐ์กุล และคณะ. (2560). รายงานฉบับสมบูรณ์ สิทธิของชุมชนชาวกะเหรี่ยง (ปกาเกอะญอ) กับการดำเนินเขตวัฒนธรรมพิเศษไร่มุขเวียนในพื้นที่ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน. เชียงใหม่: วินอินดีไซน์.
- วินัย บุญลือ. (2545). ทนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกาเกอะญอ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วีระศักดิ์ จันทะรังแสง. (2548). หลงมันต้นไม้. กรุงเทพฯ: สานใจคนรักป่า.
- สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน. (2555). แม่อมกิ ชีวิตแห่งผืนป่ากับมายาคติในกระบวนกรยุติธรรม. กรุงเทพฯ: สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน.
- สมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. (2562). ต่า เออะ เลอะ คี อาหารในไร่มุขเวียน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สังคีต จันทะโพธิ. (2542). คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง. กรุงเทพฯ: ชารบัวแก้ว.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2560). รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สุนทร คำยอด. (2558). ภาพเสนอและอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมของชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในวรรณกรรมเยาวชนของมาลา คำจันทร์. วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 3(1), 73-94.
- สุวิธานนท์ รตนกิมล. (2554). จอห์น โอโตเซา ในสวนของคนขี้เกียจ. กรุงเทพฯ: สันติภาพเพื่อสังคม.
- หญ้าน้ำ ทุ่งขุนหลวง. (2547). เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก. กรุงเทพฯ: นาคมีเดีย.

หญ้าน้ำ พุ่มขุนหลวง. (2550). *คนกลางแจ้ง*. กรุงเทพฯ: นาค.

อัครพงศ์ อนุพันธ์พงศ์. (2550). *บ้านเรือนชาวเขากะเหรี่ยงปกากะญอ: ความยั่งยืนและการปรับตัวภายใต้สิ่งแวดล้อม*
ไร่มุขเวียง (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.